

Dr. Ante Kusić

POTREBA OBNOVE I INTENZIVIRANJA TEOLOŠKOG STUDIJA

Svjedoci smo činjenice da se čovječanstvo sve više ateizira. Ovdje nije moguće niti ukratko obraditi one najdublje razloge koji dovode do procesa ateizacije. Mi možemo tek neke od njih, bez ikakve analitičke obrade, spomenuti samo usput. Prema Goetheu, postoji nešto »demonско« u čovjeku, i protiv toga »sve ujedinjene moralne sile ne mogu ništa« napraviti. Po Dostojevskom, u liku Ivana Karamazova, neprihvatljivo je da Vječna Mudrost i Ljubav dopušta izgrađivanje svijeta na patnji nevinih. Prema Nietzscheu, Bog bi spriječio slobodu razvoja vlastite ličnosti u smjeru »nadčovjeka«. Po Camusu, nije Bog taj koji nam pomaže svladavati apsurdnost opstanka, nego je to samo »revolt« ili »neideologijska praksa« provizorno eksperimentirajućeg djelovanja od strane svakog pojedinca. Prema Comteu i njegovim sljedbenicima, Bog je nešto posve suvišno. Po Wittgensteinu i suvremenoj jezično-analitičkoj teoriji, Bog u smislu »Apsolutnog Bitka«, »Apsolutne Istine«, »Apsolutne Dobrote«, itd. samo je prazna govorna forma bez ikakva objektivnog smisla. U sociologističkoj teoriji, pojam Boga isključivo je ideologijskog karaktera, tj. nema nikakav vlastiti ontološki temelj.

S obzirom na sve to nameće se pitanje: možemo li onda uopće govoriti o Bogu, ako želimo ostati čestiti ljudi koji žele slušati glasove svog vremena?! Odgovor na to pitanje za nas je, kao teologe, od životne važnosti, i mi taj odgovor moramo tražiti u raspoloženju poštenja i istinoljubivosti. U protivnom slučaju, mi postajemo nečasni ljudi i opasni tipovi, jer kroz nemotiviranu teologiju zapravo ubrizgavamo štetne mistifikacije u ljudsku dušu.

Neke teoretske postavke

Htio bih u tome kontekstu skrenuti pozornost na dužnost stalnog preispitivanja savjesti o posuvremenjivanju našega teologijskoga znanja. Bez posuvremenjivanja toga znanja, svojom teološkom neinformiranošću, znanstvenom dezinformiranošću, i — konačno — vjerskom deformiranošću zamračujemo izvornu ljepotu kršćanstva i rušimo vjerski svjetonazor u srcima civiliziranih ljudi. To nitko od nas, naravno, ne želi.

Ovdje ću iznijeti neka zapažanja suvremenih teologa koja mi se čine vrlo važnima za studij teologije u naše doba. Ta zapažanja, bez obzira na to da li će ih netko prihvatiti ili ne, u mnogočemu ne možemo pobijati. O našoj pak znanstvenoj ozbiljnosti, osobnoj savjesnosti i osjećaju odgovornosti ovisi koliko ćemo u svojoj svakodnevnoj profesionalnoj praksi — svaki pojedinac — povesti računa o tim ozbiljnim zapažanjima.

Prema Y. Congaru sastoji se »možda najveća nesreća koja je pogodila moderni 'katolicizam' u tome da se on usmjerio na učenje i katehiziranje o Bogu — u — sebi i religiji u sebi, a da se odmah ne pita također o tome što to sve skupa znači za čovjeka. Čovjek i svijet bez Boga vuku svoj korijen iz reakcije protiv Boga bez čovjeka i svijeta.«¹ Walter Kasper razvija tu misao riječima: »Morat će se postaviti pitanje da li dosadašnji način raspravljanja o dogmatskom traktatu 'De Deo uno et trino' nije odviše usmjeren na unutar-teološku problematiku i da li je taj način dovoljno korjenit da bi odgovorio današnjim zahtjevima.«² Riječ »Bog« ne smije postati izraz mrtvog posjeda. Naprotiv, ona mora biti uvijek nova »poruka o živom događanju«. Čim ta riječ postane nekakav statični posjed, opasnost je da bude zloupotrebljena. Stoga su se »u ime Božje« vodili ratovi, ubijali ljudi, opravdavala nepravda i ljudima tovarili nepodnosivi tereti, — ističe W. Kasper. Teolozi snose zvaničnu odgovornost za primjerenost govorenja o Bogu, ili »za situacijsko svjedočanstvo Crkve u njezinu navještanju i praksi«.³

Danas moramo u sve teološke discipline: od filozofije, preko biblijskih znanosti, povijesti, pa do dogmatike, liturgike, prava, morala i pastorala, unositi mnogo izrazitije nego do sada komponentu korelativnosti između pojmovnog Boga-u-sebi i egzistencijalnog Boga-za-nas, preoblikujući što je više moguće teorijsku stvar »po sebi« u praktično-životnu stvar »za nas« ...; božansko Trojstvo u sebi, u životvorno Trojstvo za nas; kristologiju u sebi, u kristologiju za nas; sakramentologiju u sebi, u sakramentologiju za nas. Pri tome moramo uvijek imati na pameti da se naš kršćanski Bog ne nalazi samo »gore«, iznad nas, nego također »ispred nas« (T. de Chardin), kao izvirište »Apsolutne Budućnosti« (K. Rahner), a ne tek nekakva arhivska prošlost. Moramo imati na pameti da je naš Bog trajan »poziv« na obavezu informiranja o konkretnoj »ljudskoj sudbini« i na znalačko opopravljanje njezinih krivina, po savjesti formiranoj i odgajanoj »u ime Božje«. Bez toga će nam se sasvim lako dogoditi prema riječima protestantskog teologa Doroteja Sölle to da će nam npr. Kristovo uskrsnuće kao »stvar u sebi« postati samo svojevrsan i vrlo anemičan »alibi za vlastitu neuskrslost«, za stanovitu teološko-vjersku obamrlost, u kojoj Kristu ostavljamo njegovu »patnju«, a za sebe pridržavamo, gdje god nam se pruži prilika za to, »udobnosti« određenih plodova te patnje. Uglavnom, u vremenu naglašene materijalizacije, tehnicizma, socijalizacije, »Bog«

¹ Concilium 1966., 2.

² Walter Kasper, Die Frage nach Gott, Herdre, Freiburg 1972., str. 144.

³ Isto mj., str. 147.

teološke misli mora za nas biti »movens« ili pokretačka snaga, a ne nekakav »kvietiv« ili droga pod čijim djelovanjem postajemo intelektualno odrvenjeli, situacijski gluhi i sociologijski glupi — s glavom zabodenom u pijesak poput noja. Pri tome osobito moramo voditi računa o činjenici koju ističe suvremeni teolog H. U. von Balthasar riječima: »Samo ljubav vjeru čini vjerodostojnom.«⁴ Danas bi trebalo temeljiti teologiju ne toliko na kozmološkim dedukcijama koliko na konkretnim prilikama čovječjeg življenja u svijetu i društvu. Potrebno je vratiti u svijest ljudi imanentnu transcendentnost, te govoriti o Bogu pod vidom »uvjeta za mogućnost ljudske slobode, ljudskog djelovanja i ljudske nade u bolje.«⁵ Usmjerenost teologijskog studija mora biti više futurološka nego arheološka, ali uvijek na način komplementiranja, a ne isključivosti. Tu moraju ići skupa proto-logija i eshatologija, usvijetnost i vansvijetnost Božja, i — recimo progresistički — »Deus Spes« ne smije nikada potisnuti — recimo tradicionalnoga — »Deus Creator«, samo zato jer je Bog apsolutno »Ishodište«. On može ujedno biti i apsolutna »Budućnost«. Drugim riječima: u teološkom studiju moramo podjednako pratiti i naglašavati dosadašnje učenje Crkve i suvremene nadopune tog učenja. Crkva nikada nije muzejska vrijednost, nego je ona izvor uvijek nove vode. »Ovdje imamo svoje legitimno antropološko i teološko mjesto — služba Božja, liturgija, meditacija i kontemplacija«, ističe W. Kasper.⁶

U teologijskim disciplinama, koje bi trebalo oživjeti novim radnim metodama, danas bismo u prvom redu trebali govoriti o Bogu kao »Bogu s nama« (Emanuelu), tj. o Isusu Kristu u konkretnim životnim situacijama, a o Bogu kao »Bogu iznad nas«, ili slično, tek toliko koliko je nužno za dublje shvaćanje. Osim toga, danas treba posebno voditi računa o činjenici da je suvremena znanost usmjerena evolucionistički. U vezi s time W. Kasper, oslanjajući se na K. Bartha, želi istaknuti kako Boga smijemo shvatiti također kao »Božanski Bitak u nastajanju«, gdje Bog — kao apsolutno slobodni Gospodar svog Bitka — nosi u sebi također snagu postati nešto »posve drugo... apsolutno Novo«, u smislu »Apsolutne Budućnosti« (K. Rahner) ili Ljubavi u njezinoj rasipnoj slobodi samodarivanja. Tu bismo onda imali jedan novi pristup »dogmi o Trojstvu«, što ga uostalom sugerira već Nicolaus Cusanus u svojoj knjizi »Triologus de Posset«: Bog kao onaj koji »jest« može u povijesti sebe izraziti kao »Događanje«.

Možemo se mi i ne složiti s pojedinim od tih shvaćanja. Međutim, moramo o njima biti informirani i prema njima zauzeti razumno obrazložen stav. Inače nismo dorasli zadacima što ih na nas kao teologe po struci današnje vrijeme postavlja. Uostalom, W. Paneenberg pokazuje kako su već stari crkveni Oci zapazili, da samo kategorije grčke metafizike nisu sposobne »primjereno izraziti živoga Boga povijesti«.⁷ Slično tome

⁴ H. U. von Balthasar, **Glaubhaft ist nur die Liebe**, Einsiedeln 1976.

⁵ W. Kasper, *Die Frage nach Gott*, str. 151.

⁶ Isto mj., str. 154.

⁷ Isto mj., str. 156.

J. Ratzinger, u djelu »Uvod u kršćanstvo«, opominje nas zbog »beskrvnog tumačenja kršćanstva«, takvog da vjera postaje za nas ne više »snaga, nego slabost«.⁸

Govoreći o suvremenom navještanju Boga, K. Delahay želi istaknuti kako danas moramo voditi računa osobito o tome da »pitanja, a ne odgovori, razbuđuju duhovni interes«,⁹ te da stoga danas treba sadržaje vjere formulirati »najprije kao pitanja čovjeka s posebnim obzirom na zbiljnost Boga«, gdje će navješćivatelj »morati uvijek iznova oslušivati svako upozorenje... teologije, svako pitanje što ga susretne u literaturi, u masovnim medijima, u grupnom i pojedinačnom razgovoru...«¹⁰

Delahay smatra da teologija i propovijed moraju danas »držati bitnim baš pitanja o Bogu«,¹¹ računajući s Augustinovim zapažanjem: »Ako ti nešto kažeš, a drugi to ne razumiju, ti to nisi ni rekao.« Naša predavanja, konferencije, propovijedi moraju danas u sebi nositi obilježje »poziva na vjeru kroz dijalog s nevjerovanjem«; one moraju biti konstruktivna provokacija, temeljena na činjenici da su samo zastarjele vijesti dosadne i neinteresantne.

Prigodom raspravljanja o vjerskim stvarima možemo razbuditi interes slušalaca primjenivši tzv. tehniku otuđivanja (Verfremdung-Technik). Tu se metodički ide za tim da se neku istinu iz njezine običnosti učini neobičnom, ili — kako kaže Bert Brecht — da se dade važnost nekoj običnoj stvari, produbljujući je pod novim aspektima. Moramo to znati: čovjek je apatičan prema običnome, pa i onom vjerskom. Međutim, vjerska je zbiljnost, koju mi nazivamo Bogom, u sebi toliko bogata da iz nje — uz uvjet ozbiljna studija — možemo uvijek izvlačiti nove i neobične sadržaje. Bog vjere jest neiscrpan, a samo o nama ovisi koliko ćemo u tu njegovu neiscrpnost prodrijeti. Svijest profesionalne odgovornosti ne bi nam smjela dopustiti da neiscrpana božanska Zbiljnost postane apatična i obična. »Mi možemo o Bogu govoriti isto, samo ako to uvijek drugačije izrazimo.«¹²

Teolog ne smije danas ostati samo pri davno stečenim spoznajama. Vrijeme »teče«, pa stoga ni naša teološka naobrazba ne smije »stati«. Ako zbog lijenosti, nezainteresiranosti, intelektualne nezrelosti, zbog pomanjkanja samodiscipline i ambicije nismo u stanju povećavati teološku naobrazbu, u skladu s razvojem ljudske misli i s napretkom znanosti, »Bog« kakvim smo ga mi za sebe skrojili postat će našim sugovornicima o vjerskim stvarima jako dosadan i ogadit će im se naša vjera — po psihološkim zakonima o transferu i identifikaciji. To da se nekom ogadi vjera može imati svoj razlog u teološkoj nespremnosti nas starijih: profesora, starješina, svećenika uopće. Razlog može biti također u apriornim predrasudama, krivim sudovima i unutarnjim dubljim nezadovoljstvima mladih zbog čega

⁸ Isto mj., str. 159.

⁹ Isto mj., str. 165.

¹⁰ Usp. isto mj., str. 165—166.

¹¹ Usp. isto mj., str. 166—167.

¹² H. J. Schult, **Weltlich von Gott reden**, Stuttgart 1963.

onda nastupaju braneći se prkosom, pasivnim bojkotom, pojedinim sitnijim ili krupnijim demonstrativnim činima, itd. Stariji, s druge strane, nastupaju odveć samouvjereni — smatrajući nepovredivim ono što baš oni kažu, a ne trude se da osjete probleme mladih; odveć prikovani uz negdašnje probleme i njihova rješenja ne vode dovoljno računa o tome da se vremena mijenjaju te skupa s njima i ukusi, mišljenje, zainteresiranost. I što se događa?! »Krivi spojevi« s jedne i druge strane: mladi se bore »protiv vjetrenjača«, barem vrlo često; a stariji misle kako su mladi svjesno i hotimično nevaljalci. Ne valja ni jedno ni drugo, pa loše posljedice ne izostaju. Ako smo karakterološki zreli i kršćanski korektni, barem treba stvoriti odluku da ćemo nastojati popraviti takove »krive spojeve«.

Praktične smjernice

Problem intenziviranja teološkog studija tiče se i svećenika i svećeničkih kandidata, studenata teologije. Kod nas se u tisku i na raznim tečajevima taj problem više promatra ukoliko se tiče svećenika, a manje ukoliko se tiče studenata teologije. Ovdje bih problem želio promotriti više ukoliko se tiče studenata teologije.

U rješavanju toga pitanja temeljnu nam direktivu pruža II. vat. sabor u dekretu »Presbyterorum Ordinis«, br. 19: »Biskup u sv. obredu ređenja opominje svećenike da budu 'zreli u znanosti' (*maturi in scientia*) i da njihova nauka bude 'duhovni lijek Božjem narodu' (*spiritualis medicina populo Dei*). (...) Da bi mogli dati zadovoljavajuće odgovore na pitanja što ih postavljaju ljudi ovog vremena, potrebno je da svećenici dobro poznaju dokumente Učiteljstva (...) i da konzultiraju najbolje i službeno priznate (*optimos et probatos*) teologe. (...) Svećenike potičemo da shodno i neprestano usavršavaju svoje znanje o božanskim i ljudskim stvarima, kako bi se pripremili da prikladnije (*opportunius*) mogu stupiti u razgovor sa svojim suvremenicima.«

Riječi su Dekreta sasvim jasne. Što se tiče konkretnog rada, najveći teret i obaveza spada na profesore teologije. Oni bi trebali: studente teologije osposobiti do te mjere da budu »*maturi in scientia*«, kako bi njihovo naučavanje moglo biti korišteno kao »*spiritualis medicina populo Dei*« i kako bi njihovo znanje bilo tako temeljito da mogu »*opportunius*«, tj. prikladnije nego do sada stupiti u razgovor sa svojim suvremenicima. Takva službeno postavljena misao-vodilja profesorima nameće obavezu savjesti da mijenjaju radne metode, ako ono dosadašnje ne uključuje odgovore na probleme baš našega vremena. Oni bez toga nemaju pravo smatrati same sebe korektnima ni pred studentima ni pred Crkvom. Uvijek treba imati na pameti da kršćanstvo nije nikakva ustajala voda, iz koje se šire bolesti raznih depersonalizirajućih mistifikacija, nego da je ono živi izvor iz kojeg teče osobno i društveno zdravlje, ako se zaista kršćanstvo pravo i autentično shvati.

Karl Rahner ističe kako je prije tridesetak godina mladi čovjek započimao svoj studij teologije u situaciji stanovitog »mirnog vjerovanja« (une foi tranquille), gdje temelji vjere nisu bili uzdrnavani, dok danas mladi teolog započima svoj studij u situaciji »ugrožene vjere« (une foi menacée), tj. vjere koja je u svim dimenzijama poljuljana do najdubljih temelja, tako da mnogi »aktualni priručnici fundamentalne teologije (...) ostavljaju na današnjeg studenta teologije očajan utisak.«¹³ Nije važno da li se mi slažemo s Rahnerovom teologijom ili ne. Međutim, kao osobito utjecajnu, moramo tu teologiju poznavati, da bi je — ako se već s njome ne slažemo — mogli obrazloženo pobijati. To vrijedi i za druge stvaratelje suvremene teološke misli: od Chardina i Künga, kao katolika, pa do Robinsona i Coxa, kao predstavnika teologije mrtvog Boga. Za današnjeg studenta teologije najvažnije je »što« je tko rekao i »čime« je to opravdao, te »čime« se može — u slučaju neprihvatanja nekog učenja — samo to učenje na jedan prihvatljiv način pobijati. Rahner zapaža na račun tradicionalne fundamentalne teologije kako je ona »bez odnosa s realnim životom«, pa je stoga neprimjerena suvremenim problemima. Ona je bezuspješna, jer »ljudski duh ima jednu povijesnu dimenziju, stvoren je da 'funkcionira' u povijesti, da crpe svoju građu u potki povijesti; već to čini plauzibilnom ideju o povijesti Spasenja.«¹⁴ Drugim riječima: današnji student teologije poljuljan je mnogo puta, bez svoje krivnje, u samim temeljima vjere, on ipak želi — makar i u granicama svoje povijesne uvjetovanosti — prihvatiti Istinu (pisanu s velikim slovom), i mi smo dužni, produbljanjem baš njegovih problema, da mu pomognemo u istraživanju najdalekosežnijih dometa te Istine.

Kako pomoći tom čovjeku u povijesnom razdoblju poljuljanosti i samih temelja vjere iznosi nekoliko načina sveučilišni prof. u Tübingenu Joseph Möller. On napominje: »Nije toliko važno mijenjati sami studij, koliko je važno osigurati novu (...) kvalificiranu generaciju, koja će biti otvorena za potrebe našeg vremena i za pastoralnu službu, te obdarena znanstvenim i kritičkim mentalitetom, u kojem se prihvaća s razumijevanjem povijesna situacija bez postavljanja klopki studentima koji se češu tamo gdje ih svrbi.«¹⁵ Möller nastavlja: Dosadašnja »teološka formacija bila je odviše teorijska«, i osim toga »veoma naivna u ideološkim pitanjima, a posebno u shvaćanju novijih i suvremenih intelektualnih tendencija. (...) Znanstveno formiranje studenata teologije moralo bi se odvijati u stalnom suočavanju s velikim pitanjima tradicije kao i s aktualnim problemima. (...) Prikazivanje protivnih mišljenja pretpostavlja da se najprije potcrta ono što je zajedničko: prije nego se kritizira neki mentalitet u kome se drugačije misli, treba pokušati shvatiti taj mentalitet.

¹³ Usp. Karl Rahner, *Est-il possible aujourd'hui de croire?* (Maison Mame) 1966. (prijevod s njemačkoga), str. 181.

¹⁴ Isto mj., str. 206.

¹⁵ J. Möller, *La formation des grands-seminaristes en Europa occidentale*, Maastricht 1965., str. 55.

(...) Onaj tko ne može misliti na dijalektički način, ili tko ne priznaje dijalektiku, taj ne bi smio trabunjati o pobijanju dijalektičkog materijalizma. Onaj tko ne poznaje pravo značenje 'mitova' ne smije osuđivati kao nešto zlo pojavu demitologiziranja.¹⁶ Što se tiče radne metode, Möller danas preporučuje »aktivnu suradnju kroz razgovore«,¹⁷ a za to je potrebno »izraditi neku aktivniju pedagogiju, i usmjeravati se ne toliko na masovnost spoznaja, nego više na ono bitno u nauci i znanosti koje su neophodne, s radnom metodom na temelju vlastitih istraživanja. Opća orijentacija studija trebala bi biti više induktivna nego deduktivna. Svećenik će morati uvijek iznova provjeravati svoje spoznaje kroz životnu stvarnost.«¹⁸

Čini se da bi profesori teologije iznesene Möllerove misli: o »stalnom suočavanju« s »aktualnim problemima«, o studentskoj »aktivnoj suradnji kroz razgovore«, o traženju najprije onoga »zajedničkoga« u protivnim mišljenjima, o »vlastitim istraživanjima« studenata kao radnoj metodi, o »otvorenosti za potrebe našeg vremena« morali shvatiti kao glas savjesti koji obavezuje. Inače mogli bismo lako postati krivima za nečiju uništenu budućnost, prema onoj Kranjčevićевой: »Mrijet ćeš tad — kad počneš sam — u Ideale svoje sumnjati!« Mogli bi lako postati izvršavatelji samo »slova« Zakona, bez potrebne prožetosti »Duhom« Zakona, gdje — po riječima sv. Pavla — »slovo ubija, a Duh oživljuje«. Mogli bi lako postati kao oni koji, protivno evanđeoskoj odrednici, stavljaju »novo vino u stare mijehove«, tj. nove probleme u stare i neprimjerene teološke koordinatne sisteme, mada su svjesni da je Objavljena Riječ, kojom se bavi teološka znanost, kao ontička Neizmjernost bitka, neobuhvatljiva bilo kojim konkretnim teološkim koordinatnim sistemom.

Nove vjerske probleme, što ih nameće suvremena znanost, treba stavljati u nove teološke koordinatne sisteme — tamo gdje stari sistemi nisu dovoljni. Te nove teološke koordinatne sisteme treba također proučavati, poznavati, prihvaćati, ili ih kritički odbacivati, upoznavajući i studente s tim sistemima u svim filozofskim, biblijskim, dogmatskim, moralno-pastoralnim i pravnim znanstvenim granama kojima se bavi teologija. U protivnom slučaju, profesori bi bili slični liječniku koji bi danas, ne znajući za postojanje antibiotika, liječio bolesnika s upalom pluća primjenjujući — recimo — »terapiju« mirovanja i masiranja npr. rakijom. Ne bi li taj liječnik ipak bio krivac za eventualnu smrt takvog bolesnika? Naš je »bolesnik« svećenički kandidat koji će — možda — zbog profesorskih propusta informiranja upasti u stanje teološke dezinformiranosti i vjerske deformiranosti. Sve će ga to jednom dovesti dotle da će »mrijeti — kad počne sam u Ideale svoje sumnjati!«

Da bi se — ukoliko je to uopće u potpunosti moguće — izbjegla ta opasnost, slobodan sam upozoriti na kategoriju »empatije« od velikog

¹⁶ Isto mj., str. 56.

¹⁷ Isto mj., str. 59.

¹⁸ Isto mj., str. 80.

suvremenog psihologa *Rogersa*. Empatija nije isto što i simpatija. Simpatija je »suosjećanje« s drugim, i to više iracionalno-emozivnog karaktera. Empatija je »suživljavanje« s unutarnjom situacijom nekog drugoga, kao da je to i naša vlastita situacija, i ono je više racionalno-analitičkog karaktera. Rogers postavlja *nekoliko načela* te empatije. *Prvo* načelo glasi: »Što je više ugroženo JA neke osobe, to će ta osoba više pokazivati neurotičko obrambeno ponašanje.« *Drugo* načelo: »Što je neko JA slobodnije od ugroženosti, to će taj pojedinac sve više predavati se ponašanju kojim se afirmira.« *Treće* načelo: »Što neki pojedinac više doživljava klimu u kojoj nije ugroženo njegovo JA, to će više osjećati potrebu za participirajućim ponašanjem.« *Četvrto* načelo glasi: »Neko specifično stanje tjeskobnosti prestat će pod uvjetom da se klijent oslobodi od straha da je on ono čega se boji da jest.«¹⁹ Vrijedno je znati da je tu knjigu izdao Institut za katehezu Sveučilišta Laval. U njoj Barbin ističe da svaki pedagog mora biti kompletna ličnost, a ne neka bezlična kreatura, bez osjećaja — »kanal kroz koji prolaze s jedne generacije na drugu određene spoznaje.«²⁰ Isti pisac nastavlja sa zapažanjem: »Profesor će morati uspostaviti osobni odnos prema studentima, te u razredu stvoriti takvu klimu da se prirodne sposobnosti studenta mogu rascvasti i proizvesti svoje plodove. U dnu svakog ljudskog bića ima izvora životne energije koji su dostatni da to biće sazrije, ali treba mu pomoći, podržati ga, objasniti mu, simpatizirati ga i prihvatiti. Bez takva optimističkog temeljnog stava, profesor će uvijek imati poteškoće kod poučavanja.«²¹ Profesor ne smije nikada biti »pasivni promatrač«, nego uvijek »inteligentan, budni animator.«²² On ne smije nastupati kao »posjedovatelj istine«, nego kao »sluga istine«. Nema nikakve sumnje da je danas dijalog jedna od privilegiranih formi služenja istini.«²³ Barbin ističe da vjerski odgojitelj mora više nego ijedan drugi odgojitelj biti »čovjek dijaloga«. »Kako on to može postati?« — pita se Barbin i odmah odgovara: »On to može postati ako se oslobodi svojih predrasuda, svojih autoritativnih stavova; jednom riječi: ako dekondicionira samoga sebe.«²⁴

Profesorima je kršćanska dužnost biti »sluge Istine« jer, s pravom zapaža p. de *Lubac*, »može se biti ateista ispovijedajući svoju vjeru u Boga, i može se biti vjernik nazivajući sebe ateistom.«²⁵

Naša — samouvjerenošću i sebeljubljem nadahnuta — tendencija monopoliziranja istine, te skupa s time povezana nesposobnost za suočavanje i odmjeravanje stvarnih problema naših suvremenika, među njima i naših studenata, u mnogočemu spada među razloge prekida tolikih ljudi

¹⁹ Usp. René Barbin, S. J. *Pédagogie religieuse et relations humaines* (Les éditions Bellarmin Montréal, 1966.), str. 104.

²⁰ Isto mj., str. 111.

²¹ Isto mj., str. 111.

²² Isto mj., str. 115.

²³ Isto mj., str. 121.

²⁴ Isto mj., str. 125.

²⁵ Isto mj., str. 122.

sa službenom Crkvom. Meni se čini da nije moguće pobijati tvrdnju holandskog teologa *Schillebeeckxa*, koji kaže: »Zbog dijalektike povijesti, samo od sebe dolazi to da iza perioda vjere bez svijeta i čovječanstva dosta brzo slijedi period svijeta i čovječanstva bez Boga.«²⁶ Mi smo dužni pod teološkim aspektom zanimati se za konkretna pitanja ljudi upravo našeg vremena, provjeravati i pročišćavati našu vjeru također pod vidom baš tih pitanja, te predavati je našim suvremenicima, nadahnjujući se i danas temeljnom misli starog djela »*Pedagogus*« od *Klementa Aleksandrijskog*, kad inzistira ne toliko na našem čovječjem »razapinjanju« s Kristom,²⁷ nego više na sasvim konkretnom situacijskom nasljedovanju ili svakodnevnom »življenju« po Kristovu primjeru. Dati kršćanskom pogledu na svijet i život takav praktičan značaj, to danas znači »razbuđivati vjeru« i poticati na intenziviranje teološkog studija. Krista ne zrače danas toliko »slova« s mrtvog papira, nego u prvom redu »duh« sveobuhvatne vedrine što zrači iz lica i očiju Božjeg djeteta, u živoj osobi kršćanina i posebno svećenika. Srž problema, u pedagoškom kontekstu, sastoji se u tome. Sve drugo, makar koliko bilo značajno, od znatno je manje važnosti, otprilike kao »slovo« zakona prema »duhu« zakona, ili kao izvanjska »formalnost« prema unutarnjem »sadržaju«.

»Budući da znanstveni odgoj ne smije biti usmjeren na puko saopćavanje pojmova, nego na istinsko unutarnje oblikovanje pitomaca, treba preispitati metode poučavanja. To vrijedi za predavanja, kolokvije i seminarske vježbe, kao i za buđenje samostalnog rada kod pitomaca, bilo pojedinačno bilo u malim skupinama. Neka se savjesno vodi briga o jedinstvu i solidnosti svega odgoja. Zbog toga treba izbjegavati pretjerano nagomilavanje predmeta i predavanja te izostaviti pitanja koja nemaju gotovo nikakva značenja ili koja treba ostaviti za viši akademski studij« (II. vat. sabor, OT, 17).

---

²⁶ Isto mj., str. 123.

²⁷ To bi se danas nazvalo »maniheizam«.